

KERTINĖ PARAŠTĖ

Rumunų poetas apie literatūrą ir totalitarizmą

Šių metų kovo 19 d. New Yorke įvyko literatūros vakaras, kuriame buvo pagerbti du poetai-išėiviai: lietuvis Tomas Venclova bei rumūnas Dorin Tudoran. Vakara suruošė Amerikos PEN klubas, atstovaujantis apie 2000 amerikiečių rašytojų.

Vos 42 metų sulaukęs Dorin Tudoran yra laikomas vienu ryškiausių balsų rumunų literatūroje. Už savo nepriklausomas idėjas ir žmogaus teisių gynimą jis turėjo kelerius metus praleisti namų areste. Praėjusią vasarą jam pagaliau buvo leista išvykti iš Rumunijos — ne todėl, kad jis vos išliko gyvas nuo bado streiko, bet dėka viešosios nuomonės spaudimo. Tudoran'ą užstojo žymūs politikai, rašytojai ir Tarptautinio PEN klubo centrai visame pasaulyje. Atvykęs į Ameriką, jis jau spėjo išleisti dvi knygas ir šiuo metu dirba kaip tyrėjas Katalikų universitete, Washingtone.

Tudoran'o apmąstymai apie santykį tarp meno ir totalitarinės santvarkos daugeliu atžvilgių panašūs į Tomo Venclovos išvedžiojimus. Savo neseniai išspausdintame esė Tudoran'as nagrinėja totalitarizmą, pasiremdamas veidrodžio įvaizdžiu. Iš meno, rašo jis, labai dažnai buvo reikalaujama būti veidrodžiu. Veidrodžiais knibžda ir diktatorių rūmai, nuo Romos imperatoriaus Kaligulos iki Filipinų Ferdinando Marcos. Vienas seniausių karų yra tarp veidrodžio ir diktatoriaus.

Rumunų poetą ypač domina vienas veidrodžio pavidalų — košmaras. Šiame veidrodyje, pasak jo, matome „pavergtą Europą“. Tai bendras tiekios daugelio išduotų istorinių idealų kapas. Ten viskas aukštyn kojom. Vilkai saugo piemenis, jaučiai atbulai pakinkyti į vežimą, kvailliai karaliauja. Ten menininkui, kaip veidrodžiui, nebeleidžiama žvelgti į pasaulį iš natūralios perspektyvos. Kas į istoriją žiūri parpuoles ant kelių, tas ją taip ir tegali vaizduoti.

Kalbėdamas apie savo tėvynę, Rumuniją, Tudoran'as pareiškė, jog jos prezidentas labai pyksta ant rašytojų, kuriuos jis apkaltino „Rumunijos tikrovės nepripažinimu“. Tarp tų apkaltintųjų autorių yra romėnų parašęs policininkas. Ar jis nežino Rumuni-

jos tikrovės? — klausia poetas. Jei jis nežino tikrovės, kas gi ją tada žino? Vienas tardytojų aiškiai atsako į tą klausimą: „Rumunijos kaimai vis gražėja. Užsienio turistai negali atsivėti mūsų kaimais.“

Teisybė, rašo Tudoran'as, „Tudoristė“ Kotryna II-oji, žiūrėdama pro savo karietos langą, taip pat buvo sužavėta žaisliniais Potemkino kaimeliais. Deja, ne visi galime būti kaip ta imperatorė, ar kaip tie užsienio turistai, kuriuos saugumo agentai vedžioja po stropiai parinktas, išdailintas vietas. Poetas ironiškai priduria, jog Rumunijos diktatorius ruošiasi pašalinti visus Rašytojų sąjungos narius ir juos pakeisti užsienio turistais, kurie „geriau pažįsta Rumunijos tikrovę“.

Tudoran'as informuoja, jog to nelaimingo rumunų romanistopolicininko knyga pavadinta „Naktį nešaudoma“. Labai sumąžinus elektros normą piliečiams, priduria jis, daug pigiau šaudyti dienos metu. Kulkos susilaukti galima net ir už 30 metų vestą asmeniškai dienoraštį, kuriame, anot tardytojų, „buvo deformuota istorinė tikrovė“. Toksai, pavyzdžiui, buvo inžinieriaus ir poeto George Ursu likimas. Jei išdrisi „deformuoti“ tą „šaunią“ tikrovę, tave gali rast pakartą ant medžio šakos, kaip aktorį Arpad Visky. Rumunų rašytojus pastaruoju metu užpuolė keista „epidemija“ — savizudystė. Ir ne tikrai kaip literatūrinė tema...

Šiandien rumunų rašytojas nebesiūnčiamas į kongresus, bet į policiją, su savo rašoma mašinėle po ranka. Kiekvienais metais rašoma mašinėlė reikia iš naujo užregistruoti; saugumas paima jų „pirštų atspaudus“. Jos raidės nematomai pasikeičia ir, staiga, ji tegali rašyti „Valio!“

Pasak Tudoran'o, literatūra neburi priemonių išreikšti savo laiką ir žmogaus likimą. Tai literatūra, kuri, kaip E.T.A. Hoffmann'o veikėjas Peteris Šlemilis, galutinai prarado savo šešėlį. O be šešėlio, rašytojas priklauso tuštumai... Tuštumai priklauso ir diktatūra.

Kame viltis? Kaip visais laikais, viltis vaizduotėje — užbaigia savo esė rumunų poetas Dorin Tudoran.

kž

Ganytojas — visiems laikams

ANATOLIJUS KAIRYS

Jurgis Gliuda. GANYTOJAS IR VILKAI. Istorinis romanas. Londonas: Nidos knygų klubas, 1986. Viršelis E. Matuko. 241 psl. Kaina — 9 dol. Gaunama „Drauge“.

Mūsų istorijoje yra du momentai, kurie laiko tėkmėje vilioja istorikus, rašytojus ir poetus iš arčiau į juos pažvelgti ir plačiau pažinti. Abu tie momentai tiek skirtingi, kiek ir panašūs, neatšiejami nuo bendros tautinių įvykių grandinės.

Pirmasis momentas iškilo keturioliktojo šimtmečio antroje pusėje, kada su Algirdo (1377 m.) ir Kęstučio (1382 m.) mirtimis prasidėjo senosios mūsų valstybės irimas, užsibaigęs Kriavo aktu, Jogailos „ištekėjimu“ už Jadvygos ir eventualiu Lietuvos krikštu 1387 metais. Nors Vytautas didžiosios kunigaikštystės valstybinę galybę išskėlė iki aukščiausio laipsnio ir tuo pratęsė jos „laidotuves“ geru puslapiu metų, bet nuo visiškos mirties neišgelbėjo. Tai buvo, vulgariai pasakytume, „paskutinis pasiparymas“ prieš ilgą šimtmečių tylą.

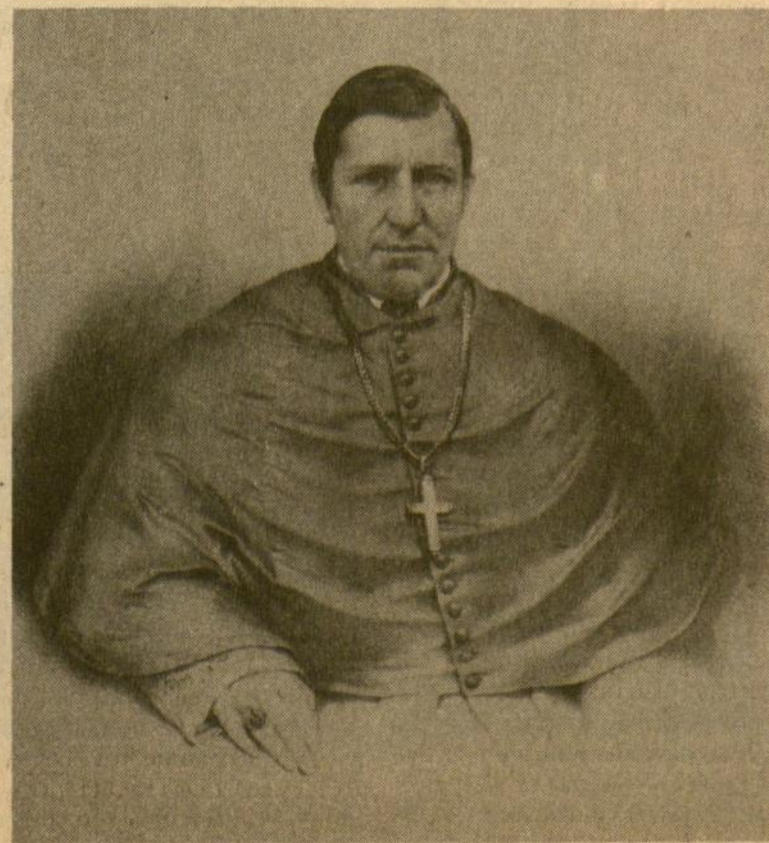
Antrasis momentas atėjo tik po penkių šimtų metų — devynioliktojo šimtmečio antroje pusėje — vyskupo Motiejiaus Valančiaus asmuo, kone mistinė laikotarpio figūra, pradėjusi mūsų tautinio atgimimo eiseną, tiesa, lėta, tačiau užtikrintu žingsniu. Nors šiuos du spalvingus momentus skiria 500 metų tarpas, bet, žiūrint iš istorinės perspektyvos, jie taip arti, kad beveik susisiečia, net santykiu, tik keistai ir baugiai: mirtimi ir prisikėlimu! Metaforiškai kalbant, mūsų tauta pirma „numirė“, o tik paskui „gimė“, ne atvirkščiai kaip mes, žmonės. Ir jei čia ne stebuklas, reikėtų garsiai paklausti — tai kas? Šios dvi kartinės žymenys — didysis Vytautas ir didysis Valančius — pirmasis epochą užbaigęs, antrasis pradėjęs, ir bus tie du „istoriniai momentai“, prie kurių nagrinėjimo vis sugrįžta mūsų kūrėjai.

Vienas ar du „žemės nepajudina“, o minėtuose laikotarpuose, akivaizdžiai nuostabu, vadų ir veikėjų gausa „judina žemę“. Pirmajame dinastinių kovų arenoje figūroja Algirdas, Kęstutis, Jogaila, Vytautas, Ona, Birutė, Skirgaila, Tautvilas ir daug kitų, kol dėl vedybų ir krikšto kova baigiasi Lietuvos valstybės nenaudai. Devynioliktojo šimtmečio antroje pusėje vadų ir veikėjų, tų „žemės judintojų“ gausa pasikartoja: vyskupo Motiejiaus Valančiaus vedami ateina Simanas Daukantas, kunigas Antanas Mackevičius, Jurgis Bielinis, Jonas Basanavi-

čius, Vincas Kudirka, Jonas Šliūpas, Kristijonas Donelaitis (nors „Metai“ parašyti 18-jo šimtmečio antroje pusėje, tačiau stalčiuose ar archyvuose laikomi raštai nieko neženkina, todėl Kristijonas Donelaitis laikytinas 19-jo šimtmečio antros pusės kultūros avangardistu — „Metų“ pilnas tekstas tepasirodė 1865 m.), Martynas Jankus, Petras Arminas, kunigas Silvestras Gimžauskas, kunigas Aleksandras Burba, Andrius Vištelis, Jonas Jablonskis ir daugybė kitų. Jie privertė penkis šimtus metų snaudusią tautą atgimti, atlietuvi, atsijungti idėjiškai ir atsiskirti istoriškai nuo lenkų tautybės, įžiebtį samonėje lietuvių ugnelę ir pažadinti laisvės troškulį, tautinę savigarbą.

Į tuos išpuolingus laikus tvirtai ir sėkmingai grįžta mūsų nepailstamas rašytojas Jurgis Gliuda — jo naujas romanas *Ganytojas ir vilkai* neseniai pasirodė knygų rinkoje. Romanas šviežias, gilias išvalgas, psichologiškai įtikinantis. Prieš mūsų akis vėl iškyla ana baisioji sukilimo šmėkla su kartuvėmis, dalgininkais, neįtikėtinomis kraujo srovėmis. Romano centre — vyskupas Motiejus Valančius — ganytojas, o aplink jį Muravjovai — tėvas ir sūnus bei visa plejada rusų — vilkai. Ši vyskupo kova su vilkais — pagrindinė veikalo tema.

Romanas savo bendražmogiškomis idėjomis daugiaprasmiš ir daugialytis. Laiko problemas ar asmenybės klausimai sprendžiami ne vienadienėmis priemonėmis, o apžvelgiami plačiai ir giliai, daugiau veikiant, negu kalbant, nežiūrint galimų pasekmių. Toks yra sukilimas, tokia vertybių skalė — kiekviena pusė laikosi savo principų — žūt būt laimėti!

Vyskupas Motiejus Valančius (1801-1875)

Valančiaus laikai įvykiais persotinti: sukilimas, baudžiavos panaikinimas, tautinis atgimimas, spaudos draudimas, knygnešystė, blaivybės brolijos, mokyklos, bažnyčios, Sibiras, Muravjovo siautėjimas... Romane, tartum šviriame veidrodyje, matai, kaip atsispindi laiko dvasia. Veiksma panorama atsiveria 1862-64 metų sukilimu ir maištinių atsilankymu Varniuose, vyskupo rezidencijoje. Jie įsibrauna į kanceliariją ieškodami pinigų. Pinigų nedaug rado, bet vyskupą nuteikė labai liūdina. „Vienoj pusėj nenugalima galybė, o kitoj pusėj muzikėliai su dalgiais! Tasai samyšis pas mus iš lenkų atneštas. Žinai gi, lenkas nėra žemaitis. Lenkų galvojimas karštas, ne toks

jau žemaitiškas“ (p. 9) — moko vyskupas kunigą Antaną Gargą, atvedusį sukilėlių būrį. Žmonės vadino juos riaušininiais, maištininkais, dalgininkais. Jų buvo daug, prisidėjo ir kunigai, ypač vikarai, klierikai ir moksleiviai, susižavėję laisvės idėjomis. Sukilimo vadai stengėsi įtraukti ir vyskupą Motiejų Valančių, gauti bent pritarimą. Vyskupas savo dvasia buvo sukilėlių pusėj, bet viešai palaiminti nesutiko. Jam pasyviai laikantis, viena kartą per pasiuntinį jis gavo labai slaptą laišką. „Iš voko vyskupas išėmė lakštą, ant kurio dailiai buvo nupieštos kartuvės, prie skersinio balkio kaboj ir kilpa. Tyčiomis iškraipyto braižo įrašas skelbė: Tave, vyskupėli, laukia vyskupo Ignaco Masalskio

ir Juozapo Kasakauskio likimas. Vietoje parašo buvo data: 1794“ (p. 18). Taip vyskupas Valančius buvo terorizuojamas savųjų sukilimo vadų.

Tuo pačiu metu į Vilnių atvyko naujai Vilniaus generalgubernatoriui paskirtas kautynių generalas Michailas Nikolajevičius Muravjovas. Dar prieš atvykdamas, Daugpilyje jis sušaudė grafa Platerį, o atvykęs į Vilnių tuojuo liepė pakarti tris kunigus. Taip vyskupą Valančių terorizavo svetimieji — vilkai. Vyskupas atsidūrė tarp Skilos ir Charibdės.

Antroji romano tematinė sklaida rodo vyskupą Valančių kaip blaivybės ir švietimo apaštalą. Sukilimas blėsta, o jam patikėtos avidės išganymas — nesibaigiantis vyksmas. Blaivybės draugijų veikla uždrausta, parapiinių mokyklų tinklas išardytas, pilna šnipų, pardsavėlių, dirbančių rusų administracijai už degtinę ar skatikus, pranešinėja, skundžia. „Kurstymas negerti yra kova prieš valdžią, o blaivybės brolijos yra tikri riaušėms perėti lizdai, — nutardavo tardytojas. — Utenoj pristavas Pasternakovas perėjo per turgų, suvarė žmones į būrį ir paskelbė, kad vyriausybė įsakiusi gerti degtinę. Kas negers, tas veiks prieš carą, ir turės mokėti baudą!“ (p. 25).

Ne geresnė padėtis ir parapiinių mokyklų, nes jas draudžiant, vaikai lanko valdiškas, kurias tvarko popai. Vyskupas rašo laiškus, protestuoja, gelbsti kunigus, areštuotus už vaikų mokymą ar blaivybės skelbimą. „Vienur vyskupas prašė „mielą širdystę“, kitur gi prašė „maloningumo“, dar kitur — „viršininikiškos globos“. Tai buvo jo sugalvoti komplimentai, kuriais įmanoma patenkinti, papirkti, išprašyti baumsės atleidimą“ (p. 27).

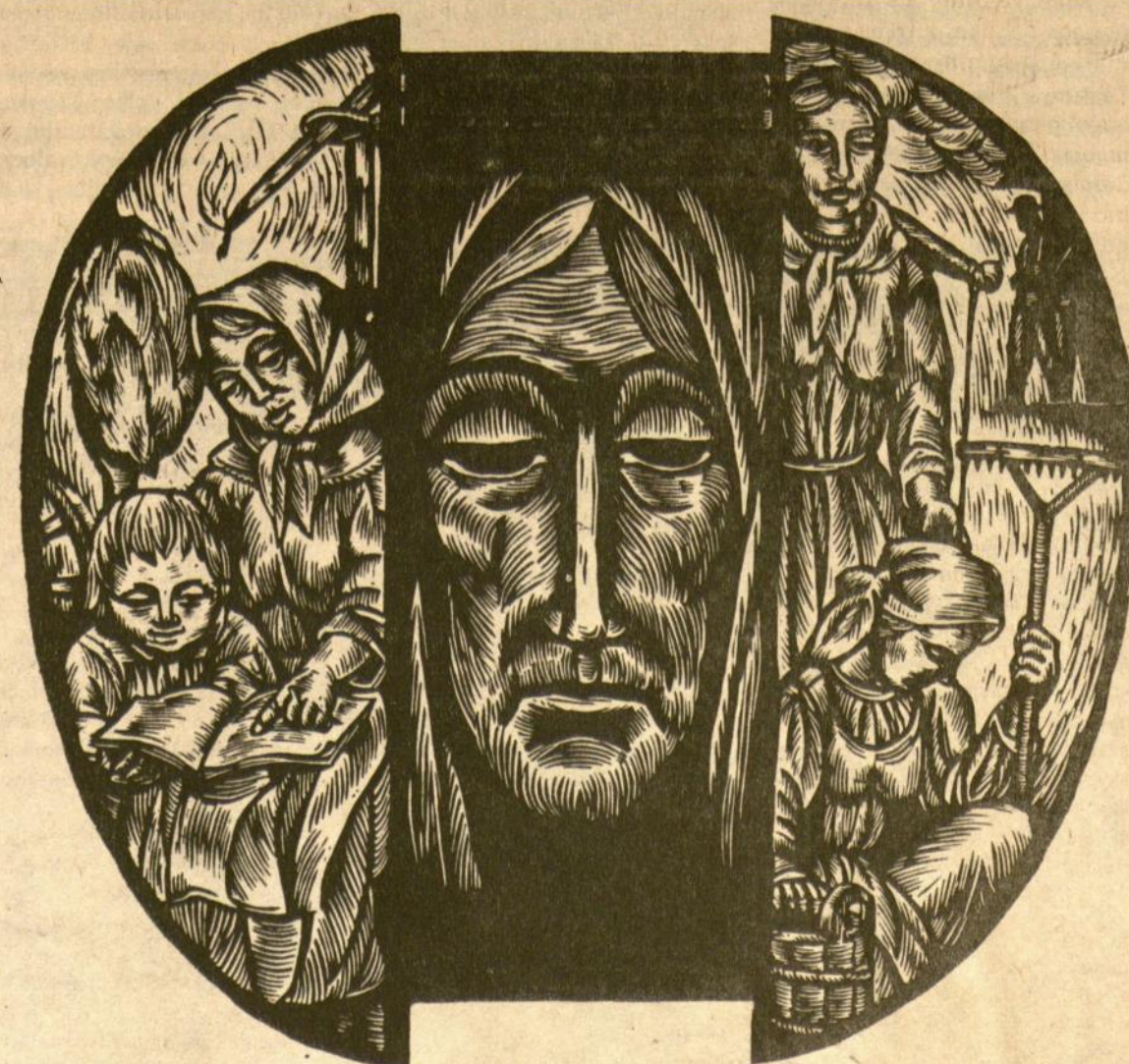
Vyskupo Motiejiaus Valančiaus kilmė, asmenybė, jo biografija sudaro vėl smulkiai ir kruopščiai paruoštą tematinį foną. Motina, vaikystė, mokslas, pagrindiniai charakterio bruožai, artimieji bendradarbiai — piešiami nuoširdžios meilės vaizdais, todėl išeina pilni, ryškūs, šviesūs, dirbą ir kenciją kartu su savo ganytoju. Vyskupas Valančius — reta asmenybė, pasakytume — viso laikotarpio žymė, tartum iš anksto Visagalio numatyta... Vyskupas ne teoretikas, o vyskupas praktikas, realistas, jaučias už visus ir matas toliau, negu šioji diena, toliau už Bažnyčios plotus... Jo asmenyje telpa rašytojas, mokytojas, istorikas („Žemaitių Vyskupystė“), blaivintojas, politikas, ganytojas... Ypatinga vieta, ypatingos pareigos, ypatinga asmenybė. Jis — vyskupo Juozapo Arnulpo Giedraičio ipėdinis ir dvylikos kitų vyskupų, ramiai miegančių Varnių katedros panteone. Čia ir „...jam bus lemta atsigulti“, (p. 122) — tai jo dvasinis credo.

Šalia jau minėtų, romane yra dar ir antrinių idėjinių planų: Simanas Daukantas, Antanas Vienažinskis, gen. Muravjovo iškilimas, jo asmens charakteristika pajavina turinį ir pagyvina romano slinkti. Iš tiesų reikia nemažo kūrybinio talento visa tai susintetinti, suvesti į darnią literatūrinę formą ir duoti skaitytoji pilnai išbaigtą meninį

(Nukelta į 2 psl.)

Šiame numeryje:

Literatūra ir totalitarizmas • Jurgio Gliudos naujas istorinis romanas • Apie poetą Robert Frost • Baltų studijų konferencija Stockholme • Lietuvos fotografai • Iš naujosios vokiečių ir austrų poezijos • Naujos knygos • Chicagos teatruose • Nuomonės ir pastabos • Sveikatingumo planavimas • Iš Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus veiklos

Albinas Makūnaitis. Grafika. Iš ciklo „Knygnešių Lietuva“, 1980. Vidurinėje triptiko dalyje įrašas: „Ir caro batas mindė knygą / Ir žodį gimtąjį užgynė / Letargu Lietuva užmigo / Naktis juodyn, naktis ilgyn“.

Ganytojas visiems laikams

(Atkelta iš 1 psl.)

kūrinį. *Ganytojas ir vilkai* yra imponuojantis romanas, viena iš geriausių pastarųjų metų beletristinių knygų. Tuo visiems tenka džiaugtis.

Tačiau romane įdomiausiai pasivaizduota koriko Muravjovo ir vyskupo Valančiaus „dvikova“. Ne karštais ginklais, o karštais žodžiais. Generolui asistavo jo sūnus, Kauno gubernatorius, o vyskui — nepatikėsite! — pats caras Aleksandras Antrasis. Mat prieš atvykstant į Žemaitiją, Valančius „...buvo priimtas privatinėje audiencijoje. Jis gavo iš caro stambių dovanų“ (p. 29). Vyskupo byla tiesiog sprogsta skundais prieš jį, tačiau Muravjovas nežinojo, ką caras su vyskupu kalbėjo, ką sutarė, ką Valančius monarchui pažadėjo, ir šis nežinojimas neleidžia generalgubernatoriui lengvabūdiškai elgtis, vyskupą suimti ar ištremti į Sibirą. Vyskupas nutaria padaryti naujai atvykusiam generalgubernatoriui oficialų vizitą.

Pirmasis pasimatymas ypač įdomus: mandagi kalba, etiketas, pagarba etc., o už tokio fasado jauti, kad galvojama visai kas kita... Veidai, šypsenos, kas už jų, kaip toli galima eiti, geležinė savitvarda, žaltiškasis gudrumas vieno ir kito... Muravjovo jėga — caras, Valančiaus jėga — Dievas. Vadina vienas kitą vardu, bet tik formalumas, dvasioje nėra nei pagarbos, nei draugystės, nors ji deklaruojama pirmaisiais sakiniais. Vien asmeniškasis interesas, tarnybinis reikalas. Klasikškai nutapytas vaizdas.

Deja, savo valios nei jis, nei Kauno gubernatorius, nei Nikitinas, įgaliojantis vyskupą klausimams, vyskupui negalėjo primesti. Vyskupo ganytojiški laiški buvo tokie, kad jų negalima priimti — sukilimo aiškiai nepasmerkė, ragino „daugiau melstis, pasninkauti ir atgailoti“, bet jų nebuvo galima nė atmeti, nes juose nieko priešvalstybiško

Rašytojas Jurgis Gliada

Nuotrauka Vytauto Maželio

nėra. Kada Muravjovas prašo vyskupo talkos, vyskupas iš savo pusės skundžiasi priespauda, nuolatinio nekaltų kunigų areštavimu, žandarų savivale. Be kunigų jis bejėgis — kas melis už carą, kas sakys pamokslus, kas ves žmones į gerą kelią... Paleiskite iš kalėjimų kunigus!

Vyskupas siūnčia Muravjovui ilgą sąrašą su suimtųjų kunigų vardais. Jie esą suimti be kaltės, laukia teismo, o tardymų nėra, nes kaltę neįrodyta. Sukilimo

manifestų skaitymas bažnyčiose nėra nusikaltimas, nes jie priversti skelbti — kitaip bus sušaudyti, o bažnyčia sudeginta. Atsakymo negauna.

Vyskupas Valančius parašo slapta laišką tiesiai pačiam carui Aleksandrui Antrajam, aplenkdamas generalinį gubernatorių. Muravjovas sužino laišką, bet nesužino, kas laiške parašyta. Tai irgi sulauko Muravjovą nuo drastiškų veiksmų prieš ganytoją. Unitų vyskupą Siemaską Murav-

jovas sutinka prie frontinių durų, o vyskupą Valančių prie savo kabineto durų, bet, prisipažįsta Muravjovas, „...aš sutikčiau jį net ant šaligatvio“ (p. 207), jei šis būtų kiek sukalbamesnis.

Romane aprašomi Muravjovo laikai labai tinka būti sugretinti ir su šių dienų situacija; Valančiaus padėtis identiška Lietuvos vyskupų laikysenai prieš dabar vykdomą religinę priespaudą. Pavyzdžiai: „...Garbusis Varnių klebonas kanauninkas už savo vikarą atkenčia: vikaras kunigas Vladas Dembskis, galvą pametęs, bažnyčioje maišto manifestą skaitė, o klebonas kalėjime! Raguvo kamendorių domininkoną Pežą rusai Žaliojoji girioj nagaikomis mirtinai užplakė. Gargždų kamendorių kunigas Izidorius Noreika stėjo maištininkų būriui vadovauti — kazokų nušautas...“ (p. 130).

Sekliai bažnyčiose klausosi pamokslų ir nesupranta, apie ką kalbama, pranešinėja policijai. Pats vyskupas Valančius nieko nepriiminėja, ypač vakarais stengiasi neišeiti iš namų, kad neįtartų susitikinėjant su įtartinais žmonėmis, gyvena užsidares, vienatvėje ir atsiskyrimo nuo savo artimų pagelbininkų; jo ganytojišką laišką sukilėliai pasmerkė kaip „...kapituliaciją despotams“ (p. 167), o kunigas Antanas Mackevičius „...pavadinio vyskupą bailių ir dviveidžių“ (p. 217).

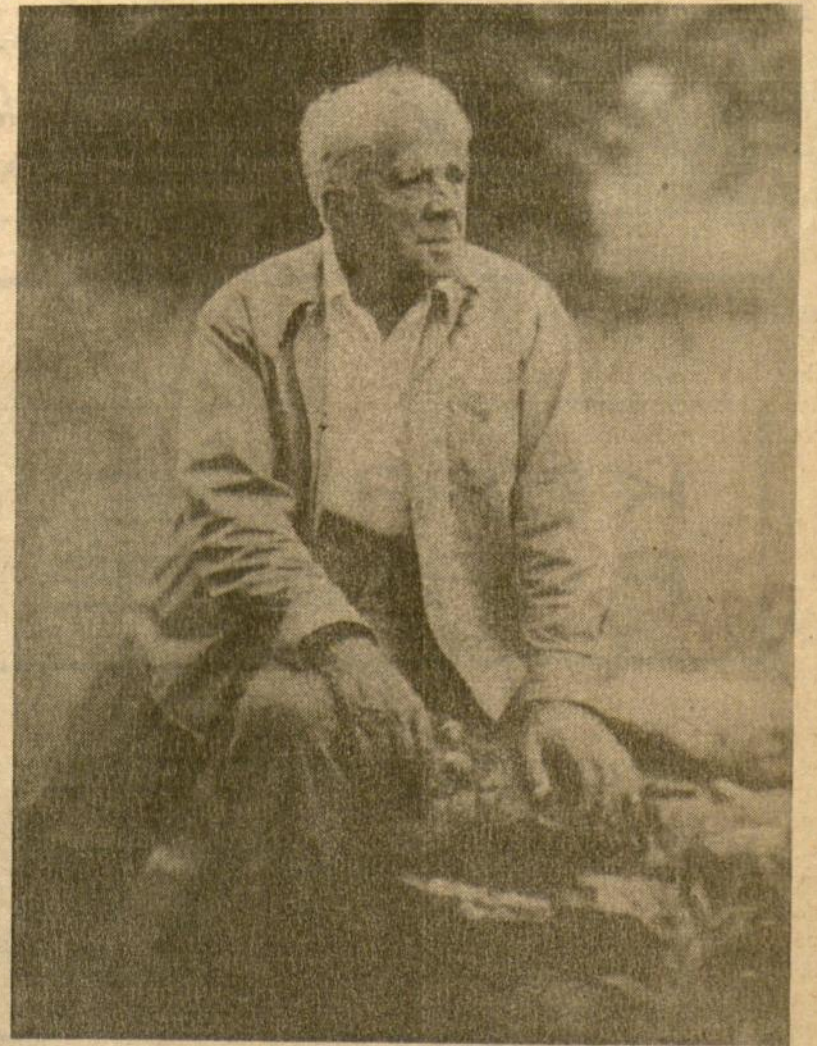
Veikale romanams būdingos intrigos nedaug, tačiau kiek yra — ji dinamiška. Intrigos centrinį krūvį neša dvi istorinės asmenybės: vyskupas ir generolas, veikia vienas prieš antrą. Įvykiai rieda greit ir nesulaikomai, tik Valančius ir Muravjovas nepajuda iš vietos — kartiniai stulpai. Vyskupo Valančiaus autoritetas lyg plati ir gili apė plaukia ir, rodosi, krantus tempią, bangų stebėti, visa Žemaitija laikosi ant šio vyskupo, šio milžino plačių pečių, ir avelės, ir vilkai žiūri į ganytoją — ką jis veiks, kur ir kaip pajudės; šalta, apskaičiuota rizika... Nuostabus autoriaus sugebėjimas nutapyti

liūdną, bet kartu ir didingą rezistencijos paveikslą. „Šventieji teologai, — mąstė vyskupas, — kaip jūs medituotėte, kaip jūs veiktumėte, būdami Žemaičių vyskupijos vadovo soste?“ (p. 200). Tai, sakyčiau, iššūkis dabarties veikėjams.

Generalgubernatorius Muravjovas, neįveikęs galingojo Žemaičių vyskupo, nutaria jį su visa kurija perkelti į Kauną — arčiau gubernatūros, iš užkampio į centrą, bus stropiai sekamas, o svarbiausia — bus užimtas bažnyčių ir pastatų remontu, nes rūmai, į kuriuos vyskupija perkeliama, yra labai apleisti, kiaurais stogais, reikalingi pagrindinio remonto. Tai atitrauks vyskupą nuo sukilėlių — visas laikas ir vyskupijos pinigai bus sunaudoti pastatų taisymui.

Vyskupijos perkėlimą iš Varnių į Kauną vyskupas Motiejus Valančius priėmė ramiai, be atsiliepinimo, nes tai nelabai jau didelė hausmė. „Įstėrimo dar nėra. Jis dar nenušalintas nuo vadovavimo“ (p. 230). Ir toliau „...jis gins žmones, prašys malonių visiems, jis darys, kaip dars“ (p. 231).

Baigęs romaną skaityti ilgai mastai. Prieš akis, tartum juodi debesys, plaukia nuožmūs, negailestingi metai, nepalaužiamos valios žmonės, žiaurūs įvykiai, kartuvės su uniformomis korikais, Sibiro tremtis, besalyginis kovotojų ryžtas, dalininkų kovos su patrankomis, kunigai, laiminantys į juos žiūrincia minia prieš kilpą užsinerdami... Panaudota gausi literatūra — apie 30 veikalų! Tokio kūrinio, kuris taip plačiai, išsamiai ir gabi pavaizduotų aną istorijos tarpą mūsų raštijoje iki šiol neturėjome. Romanas visais atžvilgiais pasisekė, igudusia rašytojo mastysena sukurta, įtikinamas skaitytoją kiekviena detale. Vyskupas Motiejus Valančius gyvas tartum prisikėlęs, iš naujo atgyja ne vien Žemaičių vyskupijai skirtas ganytojas, o ganytojas didžiajai raide — Ganytojas visiems laikams!

Robert Lee Frost (1874-1963)

Apie poetą Robert Frost Balzeko muziejuje

Amerikos poetas Frost yra reikšmingas Amerikos poetų tarpe, tačiau mums jis buvo mažiau žinomas negu kai kurie kiti Amerikos poetai. Dėl to prof. Petro Stanlio paskaita Balzeko muziejuje gegužės 17 d. buvo įdomus mūsų praturtinimas. Prof. Stanlis yra ilgametis poeto Frost draugas ir keleto studijų bei atsiminimų apie jį autorius. Todėl jo paskaita buvo labai vertingas šaltinis sužinoti apie šį kontroversinį Amerikos poetą.

Frost, kaip ir daugelis poetų, žmogaus klausą vertino labiau, negu jo regėjimą. Ir tai jis yra išreiškęs vienu pavyzdžiu. Jei jūs kitame kambaryje išgirsite tam tikrą pokalbį su nuleistu ir pakeltu balsu, nors jūs ne žodžio nesuprasite, juos žinosit, kad ten vyksta ginčas. Dėl to Frost poetinės kūrybos garsinei išraiškai skiria pagrindinę reikšmę. Eilėraštis turi būti deklamuojamas ar skaitomas. Į baltąsias eiles, kurios yra be formalios eilėdaros, Frost žiūrėjo kaip į nepakankamą poetinę kūrybą. Tokį eiliavimą jis kartą yra palyginęs su teniso žaidimu, kuris vyksta nuleidus tinklą. Tačiau ir ritmą ir rimą jis žiūrėjo ne vergiškai. Angliškai poezijai yra tinkamas tik jambo ritmas.

Poetas Robert Frost gimė 1874 ir mirė 1963 metais. Jis buvo ne tik poetas, bet ir politikas, filosofas, kultūrininkas ir auklėtojas. Jis buvo stipriai konservatyvios dvasios ir nesi- varždamas kovojo prieš liberalistines ir komunistines nuotakas Amerikos literatūroje. Taip pat jis aktyviai pasisakė ir politinės galvosenos klausimais. Garsią Roosevelt'o komunistinę ir tokią, kuri veda į totalizmą. Nors Frost daug mąstė ir rašė apie politinius dalykus, tačiau nesutiko, kad jis savo poezijoje būtų laikomas politiniu agitatorium. Į politines idėjas, sutinkamas jo eilėraščiuose, jis kvietė žiūrėti kaip į „sinekdochą“. (Tai yra tokia poetinės išraiškos priemonė, kada dalinis dalykas yra imamas visumos prasme arba, priešingai, kada visuma norima išreikšti kuris nors pavienis dalykas).

Liberalūs literatūros kritikai Frosto nevertino. Tik vėliau Lionel Trilling padarė nuolaidų

Frosto atžvilgiu ir rado jo kūryboje net didelės vertės.

Religiniu atžvilgiu Frostas save laikė „Senjojo Testamento krikščioniu“. Tuo jis, berods, norėjo parodyti savo ištikimybę krikščioniškai žydiškai ir klasikinei graikiškai tradicijai. Apskritai, Frost buvo didelis Vakarų kultūros vertintojas. Ją jis mato kaip nepraeinantį žmonijos lobį. Tuo tarpu daugeli modernių intelektualų jis vadino „Naujojo Testamento minkštagalviais“. Frost galvosenos pagrindu stovi savaimingas žmogus, kaip priešingybė marksistiniams žmogui.

Į poetinę kūrybą Frost žiūrėjo labai rimtai. Jis ją aptarė kaip žmogaus pastangą pastverti gyvybę už gerklės. Jo eilėraščiai dėl to pasižymi dramine įtampa. Poezija siejasi su tikrove, tačiau atmatų realizmo Frost nemėgo. Jam patinka, kad ant stalo būtų patiekta ne žemėta bulvė, bet gerai nuvalyta.

Frost mano, kad eilėraščio negalima išversti į kitą kalbą. Išverstas eilėraštis jam yra panašus į išvirtą žemuogę. Tai jis sako dėl to, kad eilėraštis jam yra savaiminga fonetinė realybė. Taip pat jis nėra entuziastas eilėraščio muzikinio apdirbimo. Eilėraščių muzikiniu būdu apipildalinant jis yra iškreipiamas. Tiesa, eilėraščio skandavimą muzika gali pasekti, tačiau ji negali pasisavinti eilėraščio ritmo. Muzika ir poezija yra skirtingos meniškios kūrybos.

Petras J. Stanlis, Rockford kolegijos profesorius, yra didelis Frosto žinovas ir buvęs jo draugas. Jis yra su poetu turėjęs daugelį pasikalbėjimų, kuriuos yra išleides. Stanlis yra lietuvis, nekalbąs lietuviškai. Jis yra prezidento Reagano komisijos globoti Amerikos humanitarinę kūrybą narys.

Prof. Stanlis Balzeko muziejuje paskaitos proga buvo suvokęs labai plačią Frosto nuotraukų parodą. Šimtai nuotraukų iš įvairių poeto gyvenimo laikų buvo išstatytą salėje. Iš viso Balzeko muziejus naujose patalpose nuolat tobulėja. Muziejus įsigijo elevatorius pakelti svečiams į trečią aukštą. Ir pats muziejaus tvarkymas daro gerą įspūdį. Man krito į akis gerai išstatytas pirmasis *Tėvynės sargo* numeris, didelė bibliografinė retenybė.

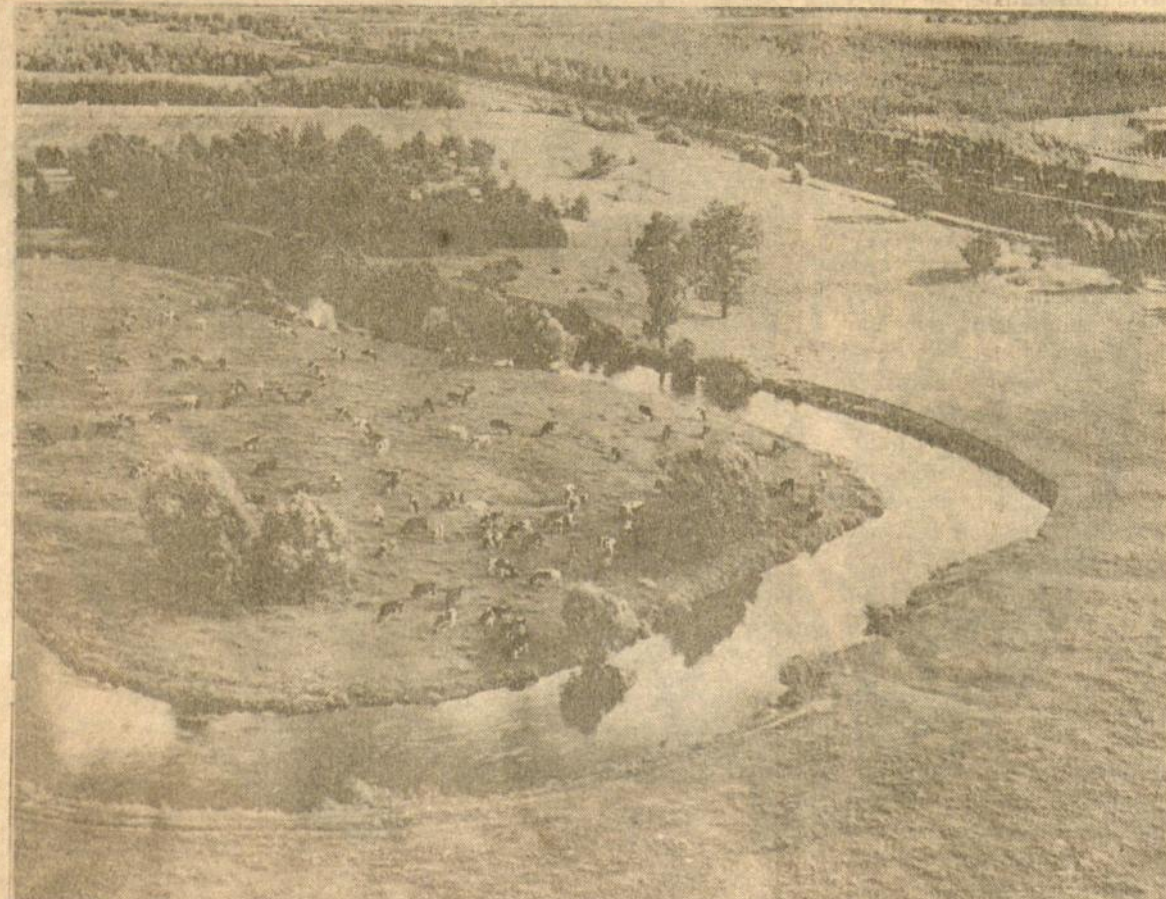
V. Bgd.

Baltų studijų konferencija Stockholme

Devintoji Baltų studijų konferencija Skandinavijoje vyks nuo š.m. birželio 3 iki 4 dienos Stockholme, Švedijoje. Konferencijos tema: „Pabaltijo kraštai 1900-1914 metais.“

Konferencija bus atidaryta birželio 3 dieną Švedų akademijoje, Karališkosios biršos didžiojoje salėje (Börshuset, Källargränd 4). Atidaromoje sesijoje įvadinę paskaitą skaitys istorikas prof. dr. Edgar Anderson iš San Jose University tema „Pabaltijo sritis Pirmojo pasaulinio karo išvakarėse“. Konferencijos dalyviams ir svečiams Stockholmo miesto savivaldybė ruošia priėmimą miesto rotušėje (Stadshuset).

Tolimesnė konferencijos programa vyks Stockholmo universiteto patalpose (Universitetsvägen 10). Pilnatos sesijoje birželio 4 dieną viena iš paskaitų bus Berutos Michelini „Ankstyvoji Maironio (1895-1907) kūryba“. Toliau vyks 10 sesijų, apimančių daugelį sričių: politiką, švietimą, muzikologiją, literatūrą, sportą, teatrą, liaudies kultūrą, Pabaltijo kraštų santykius su kitom pasaulio šalim. Birželio 5 dieną bus šios sesijos: ideologija, menas, muzikologija, politika, ekonomija ir socialinės sąlygos, kalbotyra. Didelė dalis pranešimų skiriami visų trijų Pabaltijo kraštų, juos kartu paėmus, istorinės padėties ir kultūrinės raidos analizei 1900-1914 metų laikotarpiu. Kita dalis nagrinės Estijos, Latvijos ir Lietuvos klausimus atskirai. Čia gausybė įdomių temų, ypač tokių, kurios užsibrėžia žvelgti į istorinius įvykius iš literatūrinės perspektyvos, pvz., Ivo Ilste 1905 metų įvykių nagrinėjimas kai kurių romanų šviesoje, lyginant

Antano Sutkaus nuotrauka „Vilnelės vingis“ iš serijos „Lietuva iš paukščio skrydžio“.

Birželio 6 dieną trijose atskirose sesijose 24 mokslininkai pateiks pranešimus apie dabartinius jų vykdomus tyrinėjimus. Socialiniams mokslams ir istorijai skirtose sesijose numatyti pranešimų temos rodo, jog didelis dėmesys kreipiamas Pabaltijo kraštų padėčiai Antrojo pasaulinio karo metu, tebesitęsiančios rusų okupacijos laikotarpiui bei nebrandažnės zonos sukūrimo šiaurinėje Europoje klausimui. Lingvistikos sesijoje italas, lietuvių kalbos žinovas Guido Michelini supažindins su

artiklio senovės prūsų kalboje tekstine-semantine analize, Ned-

da Stražas nušvies darbo sąvoką penkiose indoeuropiečių kalbose, su ypatingu dėmesiu lietuvių kalbinui; Kultūros sekcijoje, su viena kita latviška išimtimi, vyrauja estiškios temos ir dėmesys liaudies muzikai.

Konferencijos metu vyks nuotraukų paroda, pavadinta „Foto- grafinė Pabaltijo kraštų istorija, 1900-1914“, kuriai įvadą padarys Daryle Webb pilnatos sesijoje birželio 4 dieną.

Stipendija Lietuvos istorijos studijoms

Dr. Birutė Ciplijauskaitė, University of Wisconsin ispanų literatūros profesorė, savo motinos atminimui įsteigė Elenos Ciplijauskienės vardo stipendijų fondą prie Lietuvių katalikų mokslo akademijos. Stipendija yra kasmetinė, 1,500 dolerių sumos, skiriama studentui ar studentei, ruošiančiam daktarą iš Lietuvos istorijos. Sinteresuoti studentai prašomi kreiptis į Lietuvių katalikų mokslo akademijos centro valdybą, Piazza della Pilotta 4, 00187 Roma, Italija.

Santaros-Šviesos suvažiavimas

Santaros-Šviesos federacijos trisdešimt ketvirtasis suvažiavimas įvyks šių metų rugsėjo mėn. 10-13 d. Tabor Farm, Sodas, Michigan. Paskaitas skaityti yra pakviesti: Birutė Ciplijauskaitė, Mykolas Druga, Ilona Gražytė-Maziliauskienė, Violeta Kelertienė, Romas Misiūnas, Rimvydas Šilbajoris, Julius Šmulskštys ir Kęstutis Paulius Žygas.

Lietuvos fotografai vyrauja

ALGIMANTAS KEZYS

Tokią išvadą galima padaryti, perskaičius fotografijos žurnale *Popular Photography* išspausdintą Arthur Goldsmith straipsnį „The republic of photographers exhibits a special vitality“ (April, 1987, psl. 18). Atkreiptinas dėmesys į tai, kad straipsnio autorius, pakartodamas savo gido išsireiškimą, pavadino Lietuvą „fotografų respublika“. Tai nuopelnas Lietuvoje veikiančios Lietuvos fotografijos draugijos, kuriai vadovauja žinomas kelių gražiai išleistų foto knygų autorius Antanas Sutkus. Ši draugija nėra vien fotografų eilinė organizacija, bet kartu ir agentūra, kuri rūpinasi fotografijų platinimu, monografijų leidimu, parodų organizavimu Lietuvoje ir užsienyje. Ji turi savo namus Vilniuje, Kaune ir kituose miestuose. Kauno namų požemiuose (buv. vyno rūsiuose) yra įrengta madina galerija, kurioje vykstančias parodas kas mėnesį aplanko apie 8,000 svečių. Draugija rūpinasi naujų fotografų prieaugliu, rengia seminarus, duoda pamokas jaunimui, tuo užtikrindama, kaip rašo straipsnio autorius, kad Lietuva ir ateity bus vadinama „fotografų respublika“.

Peržiūrėjęs Lietuvos fotografų išleistas knygas bei jų portfolijus, Goldsmith tvirtina, kad Lietuvos fotomenininkai yra verti būti pirmiausia visoje Sovietų Sąjungoje. Jis pamini keturias pavardes, prasimušusias į tarptautinę areną — Antanas Sutkus, Romualdas Rakauskas, Algimantas Kunčius ir Aleksandras Macijauskas. Jų darbai buvo išspausdinti neseniai New Yorke išleistame albume *Another Russia: Through the Eyes of the New Soviet Photographers*.

Analizuodamas šių fotografų darbų kryptį, straipsnio autorius pažymi, kad Lietuvoje, kaip ir kitose Sovietų Sąjungos respublikose, puoselėjamas fotomenas yra daugiausia dokumentinis ar žurnalistinis. Čia neužteks, sako jis, eksperimentinių, fabrikuotų ar kolažinių darbų, kurie yra taip paplitę šio krašto universitetuose ir meno mokyklose. Nors atskirų Lietuvos fotografų stilius yra skirtingas, bet autorius randa jiems bendrą vardiklį, kuris, jo nuomone, ir duoda jiems tokį išskirtinį bruožą, būtent, matymo džiaugsmas ir vizijos žavesys, pastebimas jų darbuose. Tai ir sudaro, anot jo, Lietuvos fotografijos mokyklą. Nenuostabu, nes fotografų pasirinktos temos yra jiems savos. Jie pasinėšė dokumentuoti nykstantį Lietuvos

Fotografai Romualdas Rakauskas, Antanas Sutkus ir Aleksandras Macijauskas Fotografijos meno draugijoje, Vilniuje, 1982 metais.

kaimą, jame užsilikusias senas tradicijas ir papročius bei iškelti savo krašto peizažinį grožį. Ne vienas iš šių fotografų atkreipė tarptautinį dėmesį ne kuo kitu, o meile ir prisirišimu prie savo kiemo, fotografuojant lietuviškas vestuves, atlaidus, turgus, Lietuvos žmogų bei jos gyvulius. Atrodo, kad nuoširdus savo etninį saknų ieskojimas šiais laikais

žavi savus ir svetimus visose šalyse. Straipsnio autorius pagiria mūsų tenyščius fotografus, kad jie senas temas gvildena šiųdieniniais terminais, vartodami plačiakampius objektyvus, duodami nuotraukoms ryškų kontrastą bei sugebėdami apvilkti savo kompozicijas spon-taniškumu ir šviežumu. Sugebėjimas sujungti seną tematiką su

nauju žvilgsniu, sako autorius, ir teikia šiems lietuvių fotografams išskirtinį gyvastingumą.

Straipsnio pabaigoje Goldsmith pabrėžia, kad pasikeitimų vėjai Sovietų Sąjungos fotomenininkų tarpe yra labiausiai juntami Lietuvoje. Tai yra svarūs ir džiuginantys žodžiai, pasakyti amerikiečio kritiko apie Lietuvos fotomenininkus.

Naujos knygos

• Antanas Paškus, **KRIKŠČIONIS PSICHOLOGINĖJE KULTŪROJE**. Kritinis skerspjūvis. Chicago: Lituanistikos tyrimo ir studijų centras, 1987. Viršelis — Nijolės Palubinskienės. Kaina — 5 dol. Gaunama „Drauge“.

Leidiny s yra tsa autoriaus knygos *Asmuo ir laisvė*, kuri buvo išleista 1984 metais. Autorius pažymi, kad moderniosios psichologijos poveikis ryškiai matyti religiniame švietime, kunigų paruošime, teologijoje ir šventraščio studijose. Knyga pristatoma kaip „kritinis nūdienės Vakarų kultūros skerspjūvis, atskleidžias psichologinio mentaliteto poveikį Vakarų katalikųbei“.

Knyga padalinta į dvi dalis: „Vakarietiškos kultūros bruožai“

ir „Psichologinės kultūros pėdsakai katalikybėje“. Pirmojoje dalyje sutrauktai pateikiamas knygos *Asmuo ir laisvė* argumentas keturiuose skyriuose: 1. Žmogus — visų dalykų mastas, 2. Psichinė gerovė — gyvenimo siekinys, 3. Saviplėda — psichologinės kultūros ašis, 4. Atsajumas — psichologinio mentaliteto kryptis. Antroji dalis paliečia daug temų, kaip matyti iš skyrių pavadinimų: 1. Traukimasis nuo Transcendencijos, 2. Kunigas veidu į bendruomenę, 3. Pokrypis ir save tikyboje, 4. Posūkis į žmogų liturgijoje, 5. Slinktis į politiką religijoje, 6. Per teologiją į išlaisvinimą, 7. Taikos sąjūdžiai — pranašų užmojai.

Skaitytojai naudinga prieš pradėdant pačią knygą skaityti užmesti akį į „Baigiamosios pastabos: laiko balsas — Dievo balsas“. Čia suglaustai pristatomas knygos argumentas:

„Šią revoliucinę kaitą vakarietiškoje kultūroje pavadiname psichologine kultūra, o jos sukurta žmogus tipa — psichologiniu žmogumi. Skubame betgi pridurti, kad čia vartojamas psichologinio žmogaus terminas nėra psichologijos, bet istorinės sociologijos kategorija. Vadinasi, jos negalima naudoti asmenybės apybraižai ar jos diagnozei, bet tik kultūros analizei, kaip tai daro kultūros istorikai ar istorijos sociologai. Pateikę psichologinės kultūros aprašą, iškelėme jos neigiamą įtaką Vakarų krikščionijai. Šventraščio žodžiais, klausėmės šėtono gundymų nūdienės kultūros kalba“ (psl. 191-192).

Autorius pažymi, kad anaipol laiko dvasia nėra vien tik šėtono balsas, nes per ją kalba ir Dievas. Žmogus taip pat egzistuoja vietoje ir laike, istorijoje ir kultūroje. Antra vertus, jei laiko dvasia paliečia religiją, tai ir religija yra įtaka laiko dvasiai (psl. 193). Laiko dvasios įtaka į religiją nėra vien kenksminga: „Akademine laisvė mokslo institucijose, individo saviraiškos akcentavimas aplinkoje prisidėjo prie plačių laisvių teologiniuose svarstymuose. Be kita ko, psichologi-

jos mokslų pažanga įgalino gilesnes įžvalgas ir moralinėje teologijoje“ (psl. 197).

Knyga parašyta gyvai. Autoriaus stilius išsiskiria skaitytoja debatams — nėra imanoma likti dėstomai medžiagai abejingų. Poleminis stilius yra naudingas tokiame skaitytoji, kuris su diskutuojamom pozicijom yra jau anksčiau susitikęs. Toks skaitytojas, kuris norėtų sužinoti, kas dedasi katalikų tarpe Amerikoje (pavyzdžiui, skaitytojas Lietuvoje), gali likti knygą nuvilintas, nes knygoje figūruoja daugiau dramatinės publicistikos įvykiai. Lietuviai skaitytojai irgi būtų buvę įdomu pasvarstyti išlaisvinimo teologiją Lietuvos prispaustos Katalikų Bažnyčios kontekste. Gal tai liks kitai progai. Knygą reikia sveikinti kaip originalų įnašą į laiko ženklų svarstymą.

• Kęstutis Čerkeliūnas, **Pranas Mickevičius, Sigitas Krašauskas. IŠEIVIJOS LIETUVIŲ SPORTAS, 1944-1984**. Torontas: Šiaurės Amerikos lietuvių fizinio auklėjimo ir sporto sąjunga, 1986. Techninis redaktorius — Sigitas Krašauskas. Viršelis ir titulinis lapas — Viktoro Simankevičiaus. Spausdino J. B. Danaitis, Time Press Litho Ltd. 501 psl. Kaina — 25 dol. Gaunama „Drauge“.

Knyga dalinama į dvi dalis: pirmoji apima sportinę veiklą Vokietijoje, o antroji — JAV ir Kanadoje. Pirmojoje dalyje aprašomi sporto klubai iš vietovių, kurių vien vardai vyresniems skaitytojams sukels atsiminimų antplūdį: Dillingenas, Hanau, Kemptenas, Memmingenas, Tuebingenas. Tėbėra magiški ir JAV ir Kanados sporto klubų vardai: Grandis, Ateitis, Gintaras, Žara, Vėtra, Žaibas, Kovas, Sakalas, Vytis. Knyga gausiai iliustruota, aprašoma atskirų sporto šakų veikla. Tai naudinga medžiaga pokario lietuvių išeivijos istorijai. Knyga surinkta patraukliu dideliu ir lengvai skaitomu šriftu, dviejų skilčių formatu, o gausios iliustracijos daro ją sportinės veiklos albumu.

• Balė Vaivorytė, **DOMUKO JOTYNĖ**. Jaunimo bibliotekos

Iš naujosios austrų ir vokiečių poezijos

Ingeborg Bachmann

IŠ „TEMOS IR VARIACIJOS“

Šią vasarą nebuvo medaus, motinėls išskrido būriais, ir žemuoęs išdžiūvo perdien, anksti teko iš miško pareit.

Visą saldį šviesos spindulys suleido miegan. Miegian ne laiku? Medaus ir uogų? Tik tas neketės, kas visko gauna. Kam nieko netrūks.

Ir jam nieko netrūks, tik be trupiučio, kad pasilsėtų ar tiesus kad stovėtų. Olos jį lenkė žemai ir šešėliai, nes joks kraštas nepriėmė jo. Nė kalnuos nesaugus buvo jis — partizanas, išduotas šios žemės negyvam palydovui, mėnuliui.

Tas bus be kančios, kas visko gauna, ir ko jis negauna? Kohortos vabzdžių mušės jo rankoj, gaisrai jo veide vis daugino randus, šaltinis rodės jam akyse chimera, kai jo nebuvo.

Medus ir uogos? Jei būtų jų kvapą pažinęs, būtų jį sekęs! Somnambuliškas miegas becinant, kas miegojo taip ne laiku?

Tas, kurs gimė jau senas ir anksti eit turėjo tamson. Visą saldį šviesos spindulys nešės pro jį.

Albert Arnold Scholl

REIKIA KAI KĄ DAR PADARYTI

Reikia kai ką dar padaryti, Kol saulė nenusileido: Alkstantys dar alkani,

Verkiantys dar nepaguosti. Avinėlis vienmetis ir be dėmės Nepaskerstas dar Ir durų staktos Nepašlakstyto Jo krauju.

Reikia kai ką dar sutvarkyti, Kol įstaigos neužsidarė: Seifuose popieriai laukia. Reik apskaičiuot dividendus, Nejudomą turtą parduoti Ir žemės knygose įrašus keisti. Beturčiai jau stovi prie durų. Tiesos ir tikėjimo veksėlį reikia išpirkti. Ir mokesčiai jau nebebus atidėti.

Reikia kai ką dar padaryti, Kol saulė nenusileido Ir vartai neuždaryti. Jau ilgėja šešėliai.

Hans Juergen Eggert

DIENAI IŠAUŠUS

Dienai išaušus taip liūdna man, ir saulei pakilus tariau aš: o Dieve! Imk ant pečių mano namą, esu aš kaip sraigė, skubu aš per laiką, stovėdamas vietoj.

Vertė A. TYRUOLIS

Ingeborg Bachmann (1926-1973), austrų poetė, jauna žuvusi Romos viešbučio gaisre. Eilių rinkiny *Atidėtas laikas* (1953) giliai žvelgia į dabartį ir ateitį.

Albert Arnold Scholl gimęs 1926 m. Ruhro krašte. Rašo lyriką, radijo vaidinimus, esė. Be poezijos periodikoje išleido ir keletą rinkinių.

Hans Juergen Eggert, gimęs 1915 m. Berlyne, studijavo meną, praėjusio karo metu dingo be žinios. Pomirinis leidinys *Kai turim mirt ir esam suspausti pasirodė* 1954 metais.

— A. T.

leidinys R. N. 35. Roma. 1986. Išleista autorės lėšomis. Spausdino Saleziečių spaustuvė. Tiražas — 500 egz. Iliustravo J. Kiburas. 48 psl. Kaina — 6 dol. Gaunama „Drauge“.

Barvainių sodyboj gyvena keturi vaikučiai: Augutė, Valtė, Kastelis ir Domukas. Atvažiuoja iš Vilniaus dėdė ir dėdienė giminių aplankyti. Apdalina lauktuveimis — saldainiais, nosinaitėmis. Besibaigiant viešnagei vaikai suruošia padėką — pasirodymą. Augutė deklamuoja, Valtė dainuoja, Kastelis gimnastikos išdaigas rodo, o Domukas užsokęs ant jautuko joja. Narsusis veršelis ūmai šokteli stačiai į mergaičių darželį. Tuo ir pasibaigia knyga. Nors pasakojimui stinga vaikų literatūrai beveik būtino keblios padėties išrišimo, šį pagrindinį knygėles trūkumą iš dalies kompensuoja autorės kuriama jau dingusio lietuviško kaimo egzotika ir jos

itin žodingas stilius — jaunam skaitytojui gal ir kiek per žodingas, tad čia į pagalbą turės ateiti tėvai arba seneliai. Spalvotos dail. J. Kiburo iliustracijos gerai atitinka pasakojimo turinį ir malonios akiai.

• Paulius Jurkus, **KAI VILNIAUS LIEPOS ŽYDI**. Žibunto sakmės apie Vilnių. New Yorkas: Varduva, 1985. Viršelis ir vinjetės — autoriaus. 160 psl. Kaina — 10 dol. Gaunama „Drauge“.

Ši anksčiau išėjusi ir Lietuvų rašytojų draugijos 1985 metų literatūros premija, kartu su Česlovo Grincevičiaus *Vidudienio varpai*, laimėjusi Pauliaus Jurkaus naujausia knyga dabar gaunama „Drauge“. Recenzuodamas ją 1987 m. vasario 21 d. šiuose puslapiuose, Pranas Višvydas taip rašė: „Paulius Jurkus, rašydamas apie mums brangų miestą, siužetą apgaubė legendiniu

Chicagos teatruose

Ateivių drama

Chicagos pietvakariuose (5620 South Summit) esančiame Candlelight teatre statomas muziklas „Rags“. Pavadinimas paimtas iš skudurais apsi-rengusių 1910 metų ateivių j New Yorką ir veikalas vaizduoja jų įvairiausių patyrimus šiame krašte. Iš jų lūpų skamba ir „grinorių“ daina. Čia jie parodomai gatvėse, butuose, žydu teatre, mugėje, streikų sukury, demokratų klube, kavinėje, sinagogoje, Union aikštėje. Čia skamba jų solo, duetai, trio ir grupinės dainos. Jie užpuola gangsterių, su pasiūlomais atakuojami spekuliantų, čia vystosi ir romantiškieji išgyvenimai. Tikras naujų ateivių gyvenimo kaleidoskopinis vaizdas.

Libreto autorius — Joseph Stein, tas pats, kuris sukūrė tokio didelio pasisekimo sulaukusį „Fiddler on the Roof“, „Zorba“ ir kt. Muziklą sukūrė Charles Strouse, kurio kūrinys „Bye Bye Birdie“ turėjo pasisekimo Broadway teatre ir kitur. Su dainų ir melodijų kūrimu talkino ir Stephen Schwartz, kūrėjas „Godspell“ ir kitų garsių scenos veikalų.

Ypatingi nuopelnai režisieriaus William Pullinsi. Ne veltui jis gaves 12 Jeff premijų ir garbės daktaratą iš Lewis universiteto. Jam pavyko 43 aktorių būrį suvesti į labai darnų vienetą. Šis teatras aktoriams parūpina reikiamus kostiumus, turi išpūdingą penkių muzikantų orkestrą, kilnojamą ir nuleidžiamą sceną. Surinkti plataus patyrimo profesionalai aktoriai, kai kurie dalyvavę ir filmuose, televizijoje. Pastatymas aukšto lygio, nors kai buvo stengtasi plačiai viską apimti, tai užsitęsia apie tris su puse valandos, bet gyvas tempas neleidžia žiūrovui nuobodžiauti.

Juoz. Pr.

Romualdo Rakausko nuotrauka iš meninės fotografijos parodos „Žydėjimas“.

Aleksandro Macijausko nuotrauka „Ratas“.

Nuomonės ir pastabos

Ko pageidauja skaitytojai

Neapsižiūri, kai per savaitę vėl susikrauna marga spaudos stirta. Vartai, skaitai — iš įpročio, smalsumo, patriotizmo, reikalo... Juk verta sužinoti, kas dedasi gaivalingoje pasaulio arenoje.

The New York Times skiltininkas Russel Baker tvirtina: „Nūdien spausdintas žodis yra gyvybingesnis negu bet kada. Labiau nei anksčiau dabar mums visiems būtina skaityti geriau, rašyti geriau ir komunikuoti geriau“.

Ką reiškia tas „geriau“? Negi mes nemokame gerai skaityti? Dar kaip! — su pasitikėjimu tars beveik kiekvienas lietuvis. Esame pakankamai išprusę. Kartais, iš pašto dėžutės ištraukę kelis *Draugo*, *Dirvos*, *Tėviškes žiburių* numerius, viską pervarome per pusvalandį, jei tik neužkliūva koks nors ypatingas ilgasparnis traktatas.

O geriau rašyti? Ir dėl to, regis, nėra ko sielotis. Pavartę išsivijos leidinius, matome, kiek daug stropių spaudos bendradarbių turime. Dažnas be didelio vargo suraito apkūnų straipsnį bet kuria tema. Byloja politika ir sociologija, tikyba ir filosofija, prisiminimai ir kelionės, mokslas ir menas, literatūra... Tik skaityk, tik plėsk savo akiratį.

Tuo reikia tik džiaugtis. Deja, kai kada džiugesys veikia išblėsta, kai susiduri su ypatingo rašinio ypatingu sakiniu. Susidūręs pajunti, kad galvoje vis dėlto dar trūksta vieno balkio suvokti tai, ką autorius norėjo pasakyti. Liūdniausia, kai toks aptemimas pasitaiko straipsnio pradžioje.

Yra autorių, kuriems kažkodėl rūpi skaitytojų priblokšti pirmuoju sakiniu. Iš sykiu paguldėti ant menčių: tegul žino, su koku sunkiasvoriu rašymo čempionu turis reikala.

Neseniai atsivertęs žurnalą pradėdau skaityti esė (essay) apie Maironį, vieną itaigiausių, suprantamiausių mūsų poetų. Skaitau: „Jei tu dar gyvas, kai seniai jau kaip miręs, kai net tavo vardas jau nežinomas, jei nors viena tavo eilutė dar užsilikusi, tai in virtue of irrationality, moderniško meno kritikai sako“ (*Lietuvių dienos*, 1987 vasaris).

Tas kas. Po to eina tolimesni išvaizdūs sakiniai. Kertu lažybas: jei iš šimto tautiečių atsiras bent trys, sugebantys man išaiškinti pacituoto sakinio prasmę, esu pasiruošęs tų trijų garbei vaikščioti atbulas visą savaitę.

Žinoma, šitokia stilistinė Berlyno siena pasitaiko retai. Dažniau susiduriame su sintaksės spygliuotomis užtvaramis, pro kurias besikverbdami liekame tik apdraskyti. Štai politinio rašinio pradžia: „Amerikos visuomenė, su kuria Amerikos vadovėliuose susipažįstame skaitydami apie jų nepriklausomybės kovas, gražiai skambančia konstitucija ir vėliau su vis didėjančia teritorija ir gausėjančia imigracija, užsileka atmintyje nupiešta didvyriškoms spalvomis“ (*Draugas*, 1987.III.31).

Rodos, nieko sau sakinsys. Tačiau, tikslumo akimis žiūrint, įvardis „jų“ nesiderina su „visuomene“, turėtų būti „jos“ (tarp kitko, autorė K.R.V. yra amerikietė). Prielinksnis „apie“ reikalauja galininko linksnio „konstitucijai“, „teritorijai“, „imigracijai“ (apie tuos dalykus juk skaitome). Žodžių, sakinių suprantamumas yra erškėčiuotas.

Iš dalies pritariu Aurelijai Balašaitienei, neseniai rašusiai *Drauge*, jog „mūsų laikraštinė kalba pasidarė labai sustingusi, negyva, šabloniška, nežodinga, kitaip tariant, „virtuvinė“ kalba“. Ne visuomet ji tokia yra. Virtu-

vės kvapai jos nestingdo. Šabloniškumas ir nežodingumas gal ir erzina skaitytoją, bet ne tiek, kiek sudarkyta sintaksė, netikslūs žodžių vartosenos, ypač stilistinis dūmų pūšiojimas, tai yra sakymas imantriai to, ką galima pasakyti paprastai. Įginiui su tuo apsiplatome. Redaktoriams svarbu, kad bendradarbis ir taip parašė. Užpildė spragą. Jie neturi laiko taisymui.

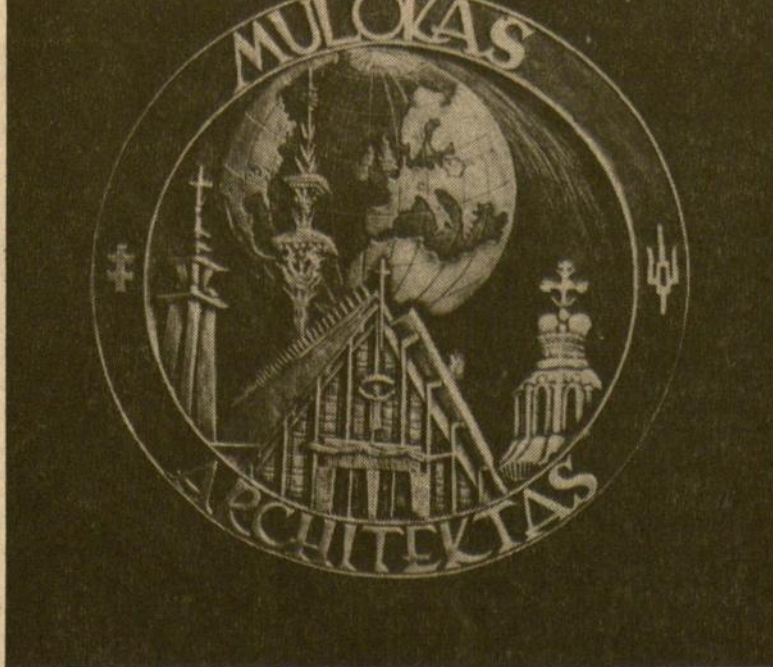
Telieka kreiptis į pačius rašėjus prašant: informuokite, švieskite mus visų pirma ne savo išvedžiojimų sumanumu, ne palyginimų, citatų bei retų žodžių sankaupomis, bet paprastai, tiksliai, aiškia kalba.

Pr. V.

Kuo pavadinsi, nepagadinsi

Toks pasakymas, manding, tinka tik žmonėms ir gal gyvuliams, tik ne daiktams. Su daiktais ir daiktų sąvokomis — kitaip. Jei pagal logikos mokslo sąvokas apsprendžia *genus proximum* ir *differentia specifica*, tai daikto pavadinimas yra *nomen proprium*, žmonių duotas ir priimtas nuo daikto atsiradimo. Žmonės dažnai keičia vardus ar pavardes, daiktai — labai retai. Nepavadinsi arklio karve arba balos šatra. Nebent tai padarytų per įkvėpimą avangardistas.

Bala, tai bala, bet mūsų rašto kultūroje šandie — palaida bala. Jei kartais nepataikome stambų veiklą pavadinti romanu arba apysaka, trumpesnį esė ar apybraižą, visai menką noveletę ar apsakymėliu, tai dar mažda bėda. Neskanu tik, kai pajuntame, jog rašinio autorius kiša savo varganam vaikui pretenzingą pavadinimą, kaip epopėja, oratorija. Nustembame tik tada, kai kelių puslapių rašinėlių kas pavadina novele. Prancūzai tam turi tinkamesnį žodį — noveletė. Tai apsakymėlis. Bet mūsikišiai, isityžė į novele, noveletės nenori, net nežino. Štai ir *Lietuvių enciklopedijoje* rašoma, pavyzdžiui, jog toks ir toks išleis du novelių rinkinius. Pigus nuvalkiotas skelbimas. Atrodo, redaktorius nežino, nė nenori žinoti, kas iš tikrųjų novelė. O kas bus tas ilgas griozdiškas žodis apybraiža (rusiškai

A.a. architekto Jono Muloko paminklinio antkapio medalis, kuriame atspindi jo architektūrinės kūrybos palikimas. Sukomponavo sūnus architektas Rimas Mulokas, skulptorius — Stephen Anaya. Paminklas pastatytas 1986 metais Forest Lawn kapinėse, Los Angeles, California. Architektas Jonas Mulokas mirė 1983 m. gegužės mėn. 31 d.

očerčėjije)? Šiandie apybraiža ir novelė tai du labiausiai vartojami žodžiai. Kur reikia, ir kur nereikia.

Pirmas pajuto šitokią maišą pirmas rašto kultūroje a.a. Antanas Giedrius-Giedraitis. Būdamas ne tik rašytojas, nors ir ne pirmas, bet ir didelis pedagogas, jis susirūpino, kad mūsų pradedantieji rašyti jaunieji nusimantų ką paraše kaip pavadinti. Jei galima, geriau lietuviškai. Žinoma, nelengva rasti lietuvišką pakaitalą kad ir tokiems rašiniams, kokius amerikiečiai vadina „short stories“. Kiek žmogus yra rašęs tuo reikalu man patį, savo buvusiam mokiniui, kiek raginęs vengti rašiniams nevykusių pavadinimų. Buvęs Jablonskio geras pažįstamas ir jo mokinys Voroneže, Giedrius ypač žiūrėjo kaimo žmonių kalbos, gerai tokia kalba ir rašė; siūlė vartoti vietovėse novelės trumpesniems rašiniams apsakymą, apsakymėli. Apybraižos jis labai nemėgo, pakentė tą sulietuvintą žodį tik publicistiniams rašiniams pavadinti. O kaip su prancūzišku *essai*? Kiek buvo apie tai susirašinėta, ieškota tam lietuviško žodžio. Tai kodėl nepriimti tą prancūzišką žodį, sulietuvinus tik galūnę? Ėsis, kaip miežis, kiekis, toks

trumpas žodis, jau geresnis nei apybraiža. Paskui mano mokytojas ne vieną nustebe, pasiūlydamas taryčią. Iš tikro visai geras pavadinimas tokiems rašiniams, kur vyrauja ne turinys su fabula ir intriga, o stiliumas: rinkinių žodžių skambumas, metaforų šmaikštumas, įvaizdžių naujumas. Tokių rašinių yra davę Oscar Wilde,

Kas naujo Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje?

• Dvidešimt vienerių metų sukaktį Balzeko Lietuvių kultūros muziejus, dabar įsikūręs naujose patalpose, 6500 South Pulaski Road, Chicago, Illinois, švęs šeštadienį, birželio 6 dieną, 8 v.v. Programą atliks 1987 „Sweethearts“, bus vaishės ir šokiai. Šventės ruošą tvarko Ann Rackas, Balzeko muziejaus renginių vadovė.

• Kinų teptuko tapybos meno pamokos Balzeko muziejuje prasidės birželio 6 dieną ir vyks keturis šeštadienius nuo 10 iki 12 v.r. Jas dėstys mokytoja ir dailininkė Renee Zelenka, kuri birželio 1 dieną, 7 v.v., Balzeko muziejuje taipgi skaitys paskaitą apie kinų teptuko tapybą. Per kiekvieną pamoką bus mokomasi kaip nutapyti kinų tradicinį metų laikų simbolį: slyvmedžio žiedus pavasariui, orchidėjas vasarai, chrizantemas rudenii ir bambuką žiemai. Mokestis už visą pamokų seriją — 30 dol., įskaitant visus reikmenis. Kadangi nėra reikalingas joks ankstesnis patyrimas, tai labai gera proga norintiems pradėti tapyti. Programą iš dalies remia Illinois Arts Council ir National Endowment for the Arts.

• Dr. Dovydas Fainhauzas, Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus tyrimų skyriaus patarėjas, tvarko muziejaus kolekciją įvairių dokumentų ir spausdinių apie lietuvių tremtinius Vakarų Europoje po Antrojo pasaulinio karo. Ši medžiaga sudaro nepaprastai vertingą lietuvių emigracijos ir Jungtines Amerikos Valstybes istorijos šaltinį.

Pastaruoju metu Balzeko muziejus gavo dabar reto laikraščio *Lietuvis* komplektą. Laikraštis buvo leidžiamas 1949 metų gruodžio mėnesį lietuvių, plaukusių į JAV laivu General Stewart. Iš viso išėjo keturi numeriai. Laikraštis buvo spausdinamas rotatorine technika ir susidėjo iš dviejų arba keturių puslapių. Pirmas *Lietuvio* numeris išėjo 1949 m. gruodžio mėn. 5 d. Pačioje pradžioje redakcija įdėjo pranešimą keleiviams: „Transporto komendantas žodis emigrantams. — Laivo igula, mano štabo ir IRO štabo nariai sveikiname jus USA General M. B. Stewart laive.

Jurgis Savickis. O „taryčia“ geras rašinio pavadinimas dar ir dėl to, kad lietuviškas žodis. Tuo tarpu tas naujadaras tebūnie jauniems, kad nevartotų be saiko novelės.

pdg — Mūsų skaitytojas pdg teisingai pažymi, kad lietuviškoje raštijoje novelės sąvoka nenusistovėjusi. Tačiau reikėtų prisiminti, kad ji nenusistovėjusi ir likusiam literatūrinės kritikos pasaulyje — į novelę vadinamą žanrą talpinama visokio pobūdžio kūryba, ją teskirtingai nuo romano ar apysakos tiksliai ilgio ar apimties matu. Tai gražiai išryškina Pranas Visvydas, recenzuodamas Antano Vaičiuliaičio novelių ir apsakymų rinkinį *Vidurnaktis prie Šeimenos* Draugo priedo balandžio 11 dienos numeryje: „Remiantis *Dabartinės lietuvių kalbos žodynu*, sunku supaisyti, kurį pasakojimą vadinti novele, kurį — apsakymu. Žodyne novelė apibūdinama: nedidelis prozos kūrinys; apsakymas: trumpas grožinės prozos kūrinys. Čia jau reikia griebtis graikų sofistikos, kad paaiškėtų, kuo skiriasi „nedidelis“ nuo „trumpo“ šiu atveju“. Kas „iš tikrųjų yra novelė“ nei pdg mums nepasako. Bandymas novelės terminą rezervuoti tik aiškios intrigos su kulminacine pabaiga kūriniams nėra buvęs sėkmingas. Todėl nei rašytojai, nei mūsų periodinės spaudos, o tuo labiau *Lietuvių enciklopedijos* redaktoriai neturi gėdintis, „kelių puslapių rašinėlių“ vadinami novele. Bet pdg siūlymas šitam literatūros žanrui rasti atitinkamą lietuvišką terminą labai girtinas — ar „taryčios“ terminą reikėtų bandyti įdiegti galėtų pasakyti mūsų kalbininkai ir literatūros mokslininkai. — Red.

Studija apie sveikatingumo planavimą

Dr. Gražina Budrytė, dr. Mildos ir a.a. dr. Stasio Budrių duktė, dabar yra DePaul universiteto Chicagoje sociologijos profesorė ir visuomeninių tarnybų programos direktorė.

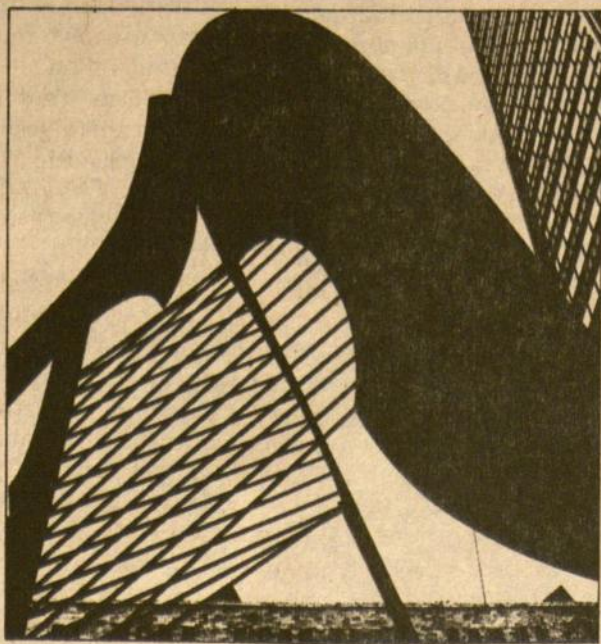
Šiemet Greenwood Press, turinti savo padalinius New Yorke, Londone ir kitur, išleido jos naują studijų knygą *Planning for the Nation's Health* (158 psl.). Tai studija, nagrinėjanti JAV pažangą šioje srityje dvidešimtoje šimtmečio. Šiam veikalui autorė rūpestingai rinko medžiagą per 20 mėnesių, uoliai stebėdama sveikatos planavimo darbus. Tai sociologinis žvilgsnis į sveikatos planavimą Jungtinėse Amerikos Valstybėse, stebint, kaip tą vykdo valdinės ir privačios institucijos. Davusi istorinę apžvalgą, autorė nagrinėja besikeičiančius sveikatos apsaugos siekius, vartojamus metodus. Įjungiamas ir apklausinėjamas surinkta medžiaga, duodamas taip surinktų duomenų įvertinimas, apžvelgiama šios srities literatūra, nagrinėjamos tos srities planavimuose sutinkamos sunkenybės.

Veikalas visų pirma skiriamas sveikatos planavimo profesionalams, bet bus naudingas visiems, kurie tuo klausimu domisi, medicinos sociologiją studijuojantiems bei visuomenės sveikata besirūpinantiems, sveikatingumo politikai besisielojantiems asmenims. Autorė aptaria šios srities pastangų kilimą ir smukimą, planavimų rezultatus laikui slenkant, kontrolės sėkmingumą, iškilusių toje srityje grupių įtaką ir veiklą, įstatyminių normų paramą ir trūkumus, pateikia savus pasiūlymus.

Dr. Gražina Budrytė darbšti savo moksliniame darbe. Jos studijiniai straipsniai yra buvę išspausdinti leidiniuose: *The Journal of Health and Illness; Social Science and Medicine; Research in the Sociology of Health Care*.

Juoz. Pr.

Galima pasidžiaugti, kad dr. Gražina Budrytė, kurdama tokias rimtas studijas, neužsi-sklendė vien savo specialybeje. Pavyzdžiui, ji daug pasidarbavo 1986 m. lapkričio mėnesį DePaul universitete, organizuojant pabaltiečių studijų dienas, kurių tema buvo „The Creativity of Tradition“.

Chicago

アルギマンタス・ケジス写真展

1987年1月24日(土)→2月6日(金) 10:30a.m.-7:00p.m.

(日曜・祝日もOPEN) 入場無料 (最終日5:00p.m.終了)

2月1日は三井ビル全休館により、臨時休業となります。

●ペンタックスフォーラム●

Algimanto Kezio fotografijų paroda, kuri vyko Tokyo mieste, Japonijoje, š.m. sausio 24 - vasario 6, susilaukė gražaus dėmesio. Ją aplankė 9,588 svečiai, ir *Pentax Family* žurnalas išspausdino trijų puslapių Kezio nuotraukų portfolio. Parodoje buvo išstatytos 48 nuotraukos apie Chicago miesto miestą ir buvo platinamos Kezio fotografijų knygos. Paroda vyko „Pentax“ galerijoje. Ši rudenį planuojama paroda perkelti ir į kitas Tokyo galerijas. Parodos plakate matyti Algimanto Kezio 1967 metais daryta nuotrauka: Pablo Picasso skulptūra, Richard J. Daley plazuje, Chicago miesto centre.

Skulptoriaus Vytauto Mačiuko kūrinys „Herkus Mantas“ (granitas, 360 cm aukščio, 1986 m.). Architektas — Linas Jurgaitis. Paminklas stovi prie Herkaus Manto gatvės Klaipėdoje.